

УКРАЇНА І СВІТ

УДК 347.45

DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2025.18>

О. Доценко,

кандидат юридичних наук, адвокат,
доцент кафедри права

Хмельницького кооперативного торговельно-економічного інституту

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРІВ РОЗРОБКИ ПРОГРАМНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Постановка проблеми. У ХХІ столітті інформаційні технології стали не просто галуззю економіки, а інфраструктурною основою цифрової епохи. Програмне забезпечення, як специфічний результат інтелектуальної діяльності, має складну правову природу, поєднуючи елементи авторського права, патентного регулювання, договірної права та електронної комерції. Особливої ваги набувають правовідносини, пов'язані з розробкою програмного забезпечення, оскільки вони зачіпають інтереси замовників, виконавців, третіх сторін та суспільства загалом.

У контексті розвитку цифрової економіки, електронного врядування та штучного інтелекту, юридичне регулювання розробки програмного забезпечення є критичним чинником правової визначеності, безпеки бізнес-процесів та ефективного функціонування внутрішнього ринку ЄС. Зростання кількості транснаціональних ІТ-проектів, поширення open-source-моделей і необхідність захисту прав інтелектуальної власності актуалізують потребу в чіткій договірній регламентації. Особливу увагу слід приділити забезпеченню балансу між свободою контрагування, типовими підходами (наприклад, Agile, Scrum) та правовими рамками, які мають уніфікований

або гармонізований характер на рівні Європейського Союзу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні питанням вивчення договорів програмного забезпечення у сфері ІТ неодноразово ставали предметом наукових досліджень. Серед європейських авторів варто відзначити Thomas Dreier – досліджував охорону комп'ютерних програм як об'єктів авторського права в німецькому та європейському праві; Christiane Wendehorst – аналізувала структуру цифрових контрактів у проєкті European Law Institute; Martin Senftleben – приділяв увагу балансуванню договірної свободи з інтересами суспільства в цифровому середовищі; Stefaan Van Garsse – вивчав правову природу ІТ-контрактів у межах DCFR.

В українській юридичній науці цій темі присвячено окремі дослідження з проблематики інтелектуальної власності, але повноцінна комплексна оцінка договорів програмного забезпечення у праві ЄС наразі перебуває на етапі становлення.

Виклад основного матеріалу. Договір на розробку програмного забезпечення, незважаючи на відсутність єдиного визначення у праві ЄС, трактується у правовій літературі й практиці за кількома підходами.

Зокрема у договірній моделі Werkvertrag у Німеччині наводиться визначення, яке є близьким до визначення традиційного договору підряду. Відповідно до § 631 Німецького цивільного кодексу (BGB), договором на розробку програмного забезпечення визнається договір, за яким одна сторона (розробник) зобов'язується за завданням іншої сторони (замовника) створити та передати певне програмне забезпечення, а замовник – прийняти та оплатити результат [1]. Основною ознакою такого договору є зобов'язання розробника створити певний результат – програмний продукт – за завданням замовника.

На сторінці Wikipedia (Werkvertrag, Deutschland) зазначається, що програмне забезпечення – є класичним предметом Werkvertrag (§ 631 Abs. 2 BGB) [2].

Французьке право розглядає подібні правовідносини як contrat d'entreprise (договір про виконання робіт), згідно з положеннями Code civil [3]. Водночас, зважаючи на інтелектуальний характер програмного забезпечення, часто застосовуються також норми Code de la propriété intellectuelle, особливо у випадках, коли розробник передає майнові права на результат [4].

В Італії застосовується аналогічна концепція – contratto d'opera, що визначається як договір на виконання індивідуальної роботи (ст. 2222 Codice Civile). У випадках, коли замовлення виконується для юридичної особи, можливе паралельне застосування трудового або змішаного договору [5].

У Польщі правова природа залежить від мети: якщо йдеться про створення унікального результату – укладається umowa o dzieło (договір підряду), тоді як umowa zlecenia застосовується у разі надання послуг без гарантованого результату [6].

Наступне тлумачення договору програмного забезпечення передбачає розуміння як гнучкого (Agile-based) контракту. Зокрема таке визначення

використовується в приватному секторі та врегульовується через методології Agile, Scrum, Kanban. Це договір, який закріплює не стільки фіксований результат, скільки процес поступової розробки програмного забезпечення через серію ітерацій за погодженим функціоналом.

Подібна модель описується як гібрид між Werk- та Dienstvertrag, адаптована до Scrum: “Im Bereich der sogenannten ‘Scrum-Verträge’ ... werden Entwicklungsfortschritte und –ziele ... in Zwischenschritten festgelegt. Ein konkretes Ziel wird zunächst nicht definiert”. Такі контракти фіксують процес, а не кінцевий результат, як при традиційному Werkvertrag [7].

Останнє, техніко-юридичне визначення регламентує договір розробки програмного забезпечення як правовий акт, який оформлює обов'язки сторін щодо створення, тестування, підтримки та передачі програмного коду, специфікацій, інтерфейсів, а також управління ризиками та інтелектуальною власністю у процесі ІТ-розробки. Такі підходи загалом розглядаються в ISO/IEC 19770 (управління ІТ-активами) та Lex Informatica – галузевих стандартах, які описують ролі, тестування, права на інтелектуальну власність, цілі та ризики.

У будь-якому випадку, незалежно від класифікації, особливістю договору є поєднання правових та технічних параметрів, а також прив'язка до конкретної правової юрисдикції та способу передачі прав на програмного забезпечення (відчуження/ліцензія). У всіх країнах загальновищезгаданим є те, що предметом договору виступає індивідуально створене програмне забезпечення, яке відповідає технічному завданню замовника. Водночас у Франції велике значення має документ cahier des charges, який детально описує функціонал, вимоги та строки. У Німеччині судова практика чітко наполягає на відповідності результату початковому замовленню, що має бути зафіксовано письмово.

В Італії та Польщі деталізація технічного завдання також є ключовим фактором у кваліфікації зобов'язань.

Особливе значення в створенні програмного забезпечення має питання первісного суб'єкта авторських прав. У більшості країн (Німеччина, Нідерланди) діє презумпція, що права належать розробнику, навіть якщо він діє на замовлення, якщо інше не визначено в договорі. У Франції право роботодавця на програмне забезпечення, створене в межах трудових відносин, не є автоматичним – потрібна передача або спеціальна умова договору. У випадку аутсорсингової розробки важливо чітко фіксувати передачу виключних прав (assignment) або умови ліцензії (license grant). У практиці ЄС дедалі частіше виникають спори про права на спільно розроблене програмне забезпечення, зокрема в межах дослідницьких проєктів Horizon або між кількома компаніями. Тут застосовуються положення про співавторство або розподіл прав на основі договору.

Основоположним нормативно-правовим актом для визначення правового статусу програмного забезпечення в ЄС являється Директива 2009/24/ЄС «Про правову охорону комп'ютерних програм». Директивою 2009/24/ЄС. Усі проаналізовані країни імплементували її положення, зокрема право користувача на створення резервної копії (ст. 5 (2)), виправлення помилок (ст. 5 (1)) та здійснення декомпіляції задля сумісності (ст. 6). У Німеччині та Польщі ці положення деталізуються на рівні спеціального законодавства. В Італії та Франції судова практика та контрактні застереження часто конкретизують межі дозволеного втручання у код. Основні положення Директиви 2009/24/ЄС полягають в наступному:

1. Комп'ютерні програми захищаються авторським правом як «літературні твори» в розумінні Бернської конвенції (ст. 1).

2. Під програмами розуміються також вихідні та об'єктні коди поряд із підготовчими матеріалами, що ведуть до їх створення (ст. 1 (2)).

3. Ідеї та принципи, що лежать в основі програми, включно з інтерфейсами, не захищаються авторським правом за цією директивою (ст. 1 (2)).

4. Програма захищається лише за умови її оригінальності – тобто коли вона є результатом інтелектуального творіння автора (ст. 1 (3)).

5. Захист поширюється і на програми, створені до 1 січня 1993 року, без шкоди для прав, набутих раніше (ст. 5 (2)).

6. Особливі виключення дозволяють користувачу робити копії або адаптації, необхідні для використання програми відповідно до її призначення, зокрема для виправлення помилок (ст. 5 (1)).

7. Користувач має право на створення резервної копії, якщо вона потрібна для нормального використання програми, і жоден контракт не може це заборонити (ст. 6 (1)).

8. Декомпіляція дозволена – за умови, що вона необхідна для досягнення сумісності незалежно створених програм, та відповідає умовам статті 6 (ст. 6 (2–3)).

9. Контрактні положення, що суперечать виключенням щодо декомпіляції або резервного копіювання, є нікчемними (ст. 8).

10. Директива встановлює кримінальні та цивільні санкції за незаконне розповсюдження контрафактних програм та інструментів для обходу технічного захисту (ст. 7 (1)) [8].

Це створює правове підґрунтя для судової практики ЄС (наприклад, рішення SAS Institute Inc. v. World Programming Ltd, C-406/10), де визначається, що функціональність програмного забезпечення як така не охороняється авторським правом – лише форма реалізації [9].

Директива (ЄС) 2019/770 Європейського парламенту та Ради від 20 травня 2019 року впроваджує

нову правову рамку щодо договорів на постачання цифрового контенту та цифрових послуг у межах Європейського Союзу. Це перший акт права ЄС, який системно врегульовує зобов'язання сторін при постачанні програмного забезпечення, мобільних додатків, хмарних сервісів, потокового відео тощо. Слід зазначити, що Директива чітко визначає, що під цифровим контентом маються на увазі, зокрема, програмне забезпечення, мобільні додатки, відео, аудіо, ігри, а під цифровою послугою – сервіси, які дозволяють створювати, обробляти, зберігати чи передавати дані (наприклад, хмарне сховище або SaaS-рішення) (стаття 2). Вперше встановлюється обов'язок постачальника забезпечувати оновлення цифрового контенту або послуг, включно з виправленням вразливостей безпеки (стаття 8 (2)). Такий обов'язок зберігається протягом «розумного строку», навіть якщо в договорі не передбачено регулярних оновлень. Постачальник відповідає не лише за надання програмного забезпечення, а й за успішну інтеграцію контенту або послуги у цифрове середовище споживача, якщо ця інтеграція є частиною зобов'язань (стаття 10). Якщо дефект цифрового продукту виявлено протягом одного року з моменту постачання, презюмується, що такий дефект існував із самого початку (стаття 12). Це звільняє споживача від обов'язку доводити виникнення проблеми [10].

З 2 березня 2024 року в Україні набув чинності Закон «Про цифровий контент та цифрові послуги», який імплементує положення Директиви (ЄС) 2019/770. Закон вперше на рівні національного законодавства комплексно регулює правовідносини між виконавцем і споживачем щодо постачання цифрового контенту (програмне забезпечення, мобільні додатки, відео, ігри тощо) та цифрових послуг (хмарні сервіси, SaaS тощо). Основними новелами є обов'язок постачальника забезпечувати

належну якість продукту, його оновлення, виправлення дефектів, а також відповідальність за інтеграцію контенту у цифрове середовище користувача. Закон встановлює презумпцію вини дефекту, якщо його виявлено протягом одного року після надання. Він також захищає права споживачів у випадку, коли цифровий контент надається не за оплату, а в обмін на персональні дані. Запровадження цього Закону свідчить про поступову адаптацію цифрового законодавства України до стандартів ЄС [11].

Наступним нормативним актом, що розширює зону охоплення правового регулювання програмного забезпечення у контексті взаємодії даних і програм є Регламент (ЄС) 2022/868, відомий під назвою Data Act. Data Act прямо не регулює договір програмне забезпечення, але впливає на його зміст у випадках, коли йдеться про продукти, пов'язані з IoT, Big Data або Smart Systems. Основні положення Регламент (ЄС) 2022/868 є:

- Забезпечення доступу користувача до згенерованих даних (ст. 4–7).
- Встановлення стандартів для інтероперабельності між різними ПЗ.
- Визначення обов'язків постачальника цифрових рішень щодо портативності даних [12].

У всіх проаналізованих юрисдикціях предметом договору на розробку програмного забезпечення визнається індивідуальний, заздалегідь не створений програмний продукт, який повинен відповідати технічному завданню замовника. Питання передачі майнових прав на програмне забезпечення врегульовано в усіх проаналізованих країнах, однак підходи суттєво відрізняються.

У німецькому праві предметом Werkvertrag є конкретний результат, який має бути функціональним та придатним до використання. Програмне забезпечення вважається «роботою» у розумінні § 631 BGB, і тому підлягає прийманню та оплаті лише за умови, що його якість відпо-

відає домовленостям сторін, зазвичай викладеним у технічному завданні або специфікаціях. Національна судова практика у сфері договорів на розробку програмного забезпечення демонструє різні правозастосовні акценти. У Німеччині суди систематично підкреслюють необхідність точного дотримання технічного завдання – навіть незначне відхилення може бути підставою для відмови у прийнятті результату. Зокрема, у рішенні Федерального суду (BGH) було встановлено, що недотримання функціональних вимог може кваліфікуватися як істотне порушення договору. У німецькому праві авторські права первісно належать розробнику (Urheber), відповідно до положень Закону про авторське право (UrhG) [13]. Передача прав потребує окремого договору, і за загальним правилом замовник не набуває майнових прав автоматично.

Французьке право вимагає детального формулювання вимог до результату у так званому *cahier des charges* (технічне завдання), яке є основним документом у разі спорів щодо належного виконання зобов'язань. Недотримання цього документа може розглядатися як порушення умов договору. У Франції аналогічна ситуація закріплена у статті L.111-1 Code de la propriété intellectuelle, згідно з якою авторське право є невід'ємним, а передача прав потребує спеціального договору (*cession de droits*). Особливість французького підходу полягає в тому, що навіть у межах трудового договору права можуть залишатися за працівником, якщо інше не передбачено [14].

У Франції суди часто покладають на замовника відповідальність за нечітко сформульоване *cahier des charges*, вважаючи, що саме цей документ визначає рамки зобов'язань розробника. В Італії існує проблема відсутності уніфікованого підходу до визначення правової природи програмного забезпечення як результату інтелектуальної діяльності, що при-

зводить до складнощів у кваліфікації договору.

В Італії та Польщі також велике значення надається конкретизації функціоналу програмного забезпечення у договорі, оскільки від цього залежить правова класифікація зобов'язання – чи йдеться про створення результату (твір) чи про виконання послуг.

В Італії передача майнових прав на програмне забезпечення регулюється статтею 12-bis Закону № 633/1941. У разі створення програмного забезпечення у межах трудового договору права переходять до роботодавця, однак у договорах підряду передача прав має бути прямо передбачена. У польському праві діє аналогічне правило: за загальним принципом права на програмне забезпечення залишаються за автором, але у випадку створення продукту в межах трудових відносин майнові права автоматично переходять до роботодавця [15]. У Польщі суди досить часто стикалися з труднощами у відмежуванні договору про створення результату (*umowa o dzieło*) від договору на надання послуг (*umowa zlecenia*), що має наслідки для оподаткування, відповідальності та прав інтелектуальної власності.

Висновки. Договір про розробку програмного забезпечення в країнах Європейського Союзу є складним інструментом, що поєднує норми цивільного, авторського та цифрового права. Попри загальну тенденцію до гармонізації, національні підходи суттєво відрізняються, що зумовлює необхідність чіткого правового оформлення умов співпраці сторін.

ЄС робить значні кроки у напрямку уніфікації договірних регулювань в цифровій сфері, однак практичні виклики (дефекти ПЗ, ліцензування, відкритий код, розподілені розробки) вимагають подальшого вдосконалення інструментів правового впливу, як у вигляді нормативних актів, так і *soft law*.

Попри поступове гармонізування правової бази ЄС щодо цифрових контрактів, у сфері договорів розробки програмного забезпечення залишаються численні виклики:

- Невизначеність правової природи договору – у багатьох юрисдикціях відсутня уніфікована договірна модель, що ускладнює кваліфікацію правовідносин (договір підряду, надання послуг, ліцензія тощо).

- Неоднакова практика щодо передачі авторських прав – у частині країн (Франція, Іспанія) права не переходять автоматично, що призводить до спорів.

- Технічна складність доказування дефектів програмного забезпечення, особливо у випадку розробки за гнучкою методологією (Agile).

- Недостатній розвиток процедур ADR (альтернативне вирішення спорів). Більшість спорів розглядаються традиційно в суді, що є затратним і повільним для IT-бізнесу.

Для вирішення проаналізованих правових прогалин за доцільне було б розробити типову модельну форму договору ЄС на розробку програмного забезпечення (за аналогією з FIDIC для будівництва). Для альтернативного вирішення IT-спорів (в тому числі онлайн-арбітраж) необхідно удосконалити інструменти вирішення таких спорів. Позитивним вирішенням вище описаних прогалин було б також запровадження єдиної цифрової платформи для реєстрації прав на програмне забезпечення в межах ЄС.

У статті здійснено комплексний аналіз правового регулювання договорів на розробку програмного забезпечення в державах Європейського Союзу, з фокусом на Німеччину, Францію, Італію та Польщу. Особливу увагу приділено правовій природі таких договорів у межах національного цивільного та авторського законодавства, а також актів права ЄС. Розглянуто типові договірні моделі: німецький

Werkvertrag, французький *contrat d'entreprise*, італійський *contratto d'opera*, польський *umowa o dzieło*, які відображають результатноорієнтований підхід до IT-розробки. Виокремлено також сучасну гнучку модель (Agile-контракт), що набуває поширення в приватному секторі, але залишається юридично неврегульованою в більшості країн.

Автор аналізує підходи до передачі майнових прав на створення програмне забезпечення, зокрема в умовах трудових або аутсорсингових відносин. Встановлено, що у Франції та Італії права не переходять автоматично, а в Німеччині та Польщі це можливо лише в межах трудового договору. Окремий блок присвячено значенню технічного завдання (особливо *cahier des charges* у Франції) як ключового доказового документу у спорах щодо належного виконання договору.

У статті досліджено зміст Директиви 2009/24/ЄС про правову охорону комп'ютерних програм, а також Директиви (ЄС) 2019/770, що вперше системно регламентує цифрові договори. Проаналізовано їх імплементацію в національні законодавства, включаючи український Закон «Про цифровий контент та цифрові послуги». У висновках зазначено про необхідність подальшої гармонізації та пропонується створення типової договірної моделі на рівні ЄС.

Ключові слова: договір розробки, програмне забезпечення, інтелектуальна власність, авторське право, цифровий контент, Європейський Союз.

Dotsenko O. Legal regulation of software development agreements in the European Union

This article provides a comprehensive analysis of the legal regulation of software development contracts in selected European Union

countries, with a particular focus on Germany, France, Italy, and Poland. The study examines the legal nature of such contracts within national civil and copyright law frameworks, as well as relevant EU legislation. It highlights typical contractual models, including the German *Werkvertrag*, French *contrat d'entreprise*, Italian *contratto d'opera*, and Polish *umowa o dzieło*, all of which emphasize a result-oriented approach to IT development. A separate emphasis is placed on flexible (Agile-based) contracts, which are widely used in the private sector but remain largely unregulated in national legal systems.

The article explores legal approaches to the transfer of economic rights to the created software product, particularly in the context of employment and outsourcing. It is noted that in France and Italy, rights are not automatically transferred to the client, whereas in Germany and Poland such transfer may occur only under employment contracts. The importance of detailed technical specifications (*cahier des charges* in France) is emphasized as a key contractual and evidentiary document in case of disputes over proper performance.

Special attention is given to the content and implementation of Directive 2009/24/EC on the legal protection of computer programs and Directive (EU) 2019/770 on contracts for the supply of digital content and digital services. Their influence on national law is analyzed, including Ukraine's Law "On Digital Content and Digital Services" as an example of EU legal harmonization. The article concludes with recommendations to improve cross-border legal certainty, including the development of a model EU contract for software development and strengthening mechanisms for online dispute resolution in the IT sector.

Key words: development contract, software, intellectual property, copyright, digital content, European Union.

Література:

1. Bürgerliches Gesetzbuch (BGB). Gesetze im Internet. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BJNR001950896.html> (дата звернення: 03.09.2025).

2. Werkvertrag (Deutschland). Wikipedia. URL: <https://surl.it/smryai> (дата звернення: 03.09.2025).

3. Code civil, France. Legifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006070721 (дата звернення: 03.09.2025).

4. Chiche-Attali S. Guide juridique du numérique. Contrats, propriété intellectuelle, données personnelles, e-commerce... Éditions ENI. URL: <https://surl.it/jxhzz> (дата звернення: 03.09.2025).

5. Codice Civile, Italia. Brocardi.it. URL: <https://www.brocardi.it/codice-civile/> (дата звернення: 03.09.2025).

6. Kodeks cywilny (KC), Polska. Internetowy System Aktów Prawnych. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640160093/U/D19640093Lj.pdf> (дата звернення: 03.09.2025).

7. Ferner J. Softwareerstattungsvertrag: Vertrag über die Erstellung von Software. Wikipedia. URL: <https://surli.cc/lnepzg> (дата звернення: 03.09.2025).

8. Directive 2009/24/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2009 on the legal protection of computer programs. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2009/24/oj> (дата звернення: 03.09.2025).

9. SAS Institute Inc. v World Programming Ltd. Court of Justice of the European Union. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-406/10&language=EN> (дата звернення: 03.09.2025).

10. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/770/oj/eng> (дата звернення: 03.09.2025).

11. Про цифровий контент та цифрові послуги : Закон України від 10 серпня

- 2023 року № 3321-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 90. Ст. 345. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3321-20#Text> (дата звернення: 03.09.2025).
12. Data Act (Regulation (EU) 2022/868). EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32022R0868> (дата звернення: 03.07.2025).
13. Urheberrechtsgesetz (Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte). dejure.org. URL: <https://dejure.org/gesetze/UrhG> (дата звернення: 03.09.2025).
14. Code de la propriété intellectuelle. Legifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006069414 (дата звернення: 03.09.2025).
15. Legge sulla protezione del diritto d'autore e dei diritti connessi № 633/1941. WIPO Lex. URL: <https://www.wipo.int/wipolex/ru/legislation/details/10311> (дата звернення: 03.09.2025).

Дата надходження статті: 03.07.2025

Дата прийняття статті: 08.09.2025

Опубліковано: 22.09.2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0